

POLITICI CULTURALE ÎN CONTEXTUL INTEGRĂRII REPUBLICII MOLDOVA ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ

CULTURAL POLICIES IN THE CONTEXT OF INTEGRATING THE REPUBLIC OF MOLDOVA INTO THE EUROPEAN UNION

IURIE CARAMAN,

conferențiar cercetător, doctor în sociologie,
Institutul Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei

VALERIU MÂNDRU,

conferențiar cercetător, doctor în sociologie,
Institutul Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei

Sintagma „politică culturală” cuprinde ansamblul mecanismelor de conducere și ghidare – reguli, măsuri și mijloace – concepute și utilizate pentru atingerea scopurilor de dezvoltare culturală. Perioada de tranziție începută la finele anilor ‘90 ai sec. XX au adus schimbări și remanieri esențiale în domeniul culturii. În Republica Moldova lipsește o politică culturală unică și inedită, caracteristică doar acestei țări. Conform unui studiu sociologic efectuat în anul 2008, politica culturală a fost apreciată pozitiv doar de către 7,3% din numărul respondenților. Doar 476 (37%) dintre cele 1223 de case de cultură din Republica Moldova sunt în stare tehnică satisfăcătoare, iar 108 de edificii au ajuns într-o stare avariata.

Cuvinte-cheie: politică culturală, cultură, case de cultură, sondaj sociologic, instituții de cultură

The phrase ‘cultural policy’ comprises all the mechanisms and driving directions-rules, measures and means – designed and used for the purposes of cultural development. The transition period through which the Republic of Moldova was passing at the end of the 90s of the 20th century has brought essential changes in the cultural domain. The Republic of Moldova lacks a unique model of cultural policies which are characteristic only of this country. According to a sociological study, carried out in 2009, only 7,3% of the respondents had appreciated positively Moldova’s cultural policies. Nowadays only 476 (37%) out of the 1223 Houses of Culture from the Republic of Moldova are in a satisfying technical state, and 108 buildings require capital repair works.

Keywords: Cultural policy, culture, cultural houses, sociologic, cultural institutions

Secolul XX a creat, efectiv, o altă realitate culturală, noi sisteme de gândire, noi forme de exprimare artistică, noi moduri de raportare la lume, o nouă conștiința de sine a omului.

Cultura contemporana este rezultatul cumulat al unor schimbări fundamentale ce au avut loc în epoca modernă în diverse câmpuri ale creației culturale, ale progresului tehnic și ale organizării politice. Schimbările cele mai relevante s-au produs în știință și în spațiul creației estetice, de unde au iradiat în planul tehnic și economic al civilizației. În secolul XX s-au schimbat radical reprezentările științifice asupra naturii, metodologiile științelor și raporturile funcționale dintre știință și tehnică, formele de reprezentare artistică și relația dintre artă și mediul de viață, mijloacele de comunicare socială, calitatea vieții și scenografia vieții cotidiene.

Perioada de tranziție începută la finele anilor ‘90 ai sec. XX au adus schimbări și remanieri esențiale în domeniul culturii.

Pierre Emmanuel, în lucrarea sa *Culture Noblesse du Monde*, publicată în 1980, distinge trei semnificații majore ale noțiunii de cultură:

– umanistă – ceea ce înseamnă că ea participă, pe de o parte, la o armonioasă dezvoltare a facultăților individului și, pe de altă parte, la transmiterea unui ansamblu de cunoștințe generale și proprii ale acestuia;

– socială – din această perspectivă autorul privește cultura ca fiind echivalent al civilizației, reprezentarea pe care societatea și-o dă ei însăși în toate domeniile activității sale și în toată diversitatea grupurilor umane care o compun, concluzionând: „Cultura devine o responsabilitate civică, o conști-

ință a responsabilității cetățenilor”;

– ideologică – a treia semnificație dată culturii este atașată de ideologie, cultura este simbolizarea afectivă a propagandei. În acest sens, în dezvoltarea istorică a omenirii, exemplele de moduri în care cultura devine instrument pentru manipularea individului sunt multiple. Cetățenii din fostul lagăr comunist, de bună voie sau nu, au experimentat aceste produse „culturale” în viața lor de zi cu zi.

Dimitrie Gusti prezintă [1, p. 35] „trei niveluri de definire a culturii”:

– ansamblul bunurilor culturale specific unei comunități umane într-o epocă data – patrimoniu în înțelesul larg al noțiunii (bunuri culturale materiale: mobile și imobile, bunuri imateriale);

– ansamblul regulilor de organizare a instituțiilor unei societăți umane – entități economico-administrative distincte (stat, biserică, școală, instituții culturale etc.);

– ansamblul raporturilor pe care fiecare individ le are, cu valorile culturale fundamentale ale comunității din care face parte.

Problema culturii și dezvoltării, perfecționării și reorganizării ei necesită o abordare și o analiză complexă și, nicidecum, unilaterală. Aceasta se datorează interesului științific multidisciplinar de care se bucură acest domeniu. Aproape că nu există un alt domeniu social care ar avea o asemenea multitudine de tratări teoretice, interpretări și definiții.

Indiferent de amploarea și direcționarea schimbărilor din cultură, funcțional, acestea depind de ridicarea nivelului sociocultural și al integrării membrilor societății, de organizarea, dirijarea și comunicarea în cadrul societății, adică, de toate cele ce duc spre autocrearea, autodezvoltarea omului.

Datorită celor trei elemente – reciprocitatea culturii, utilizarea ei ca mesager cinstit și apelul ei, în afara oricărui context, către o umanitate universală, cultura devine o parte din ce în ce mai importantă a dialogului internațional. La un anumit nivel, industriile culturale sunt unele dintre cele mai mobile și globale și, prin urmare, necesită politici care să poată fi implementate în toată lumea. La alt nivel, se poate vedea că programele internaționale pentru securitate și dezvoltare vor avea serios de suferit, dacă nu iau în considerare cultura (în sensul larg sau restrâns al cuvântului).

Colaborarea interguvernamentală mai aprofundată a fost inițiată odată cu apariția unor organizații, precum UNESCO și Consiliul Europei, care este realizată prin elaborarea unor convenții și rapoarte necesare armonizării cadrului european și integrării culturii în strategiile de dezvoltare durabilă. Printre cele mai importante rapoarte elaborate în acest sens pot fi numite: „Diversitatea noastră creatoare” elaborat în 1993 de UNESCO, „În miezul culturii” elaborat de Consiliul Europei în 1997, Raportul UNESCO al Conferinței Interguvernamentale privind politicile culturale pentru Dezvoltare din 1998, Convenția UNESCO privind protecția și promovarea diversității formelor de exprimare culturală adoptată în 2005 etc. Din anul 1997, Uniunea Europeană devine un alt actor important care are pe agenda sa culturală participarea din ce în ce mai activă la definirea unui cadru adecvat dezvoltării culturii.

Constituția Republicii Moldova determină dreptul cetățenilor la creație prin art. 33, care prevede: „Libertatea creației artistice și științifice este garantată. Creația nu este supusă cenzurii. Dreptul cetățenilor la proprietatea intelectuală, interesele lor materiale și morale ce apar în legătură cu diverse genuri de creație intelectuală sunt apărute de lege. Statul contribuie la păstrarea, dezvoltarea și propagarea realizărilor culturii și științei naționale și mondiale”. De asemenea, prin art. 59, Constituția stabilește responsabilitatea cetățenilor asupra protecției mediului înconjurător, conservarea și ocrotirea monumentelor istorice și culturale [2].

Cadrul cultural și totalitatea domeniilor de activitate culturală sunt reglementate de Legea culturii nr.413-XIV din 27.05.99. Adoptarea Legii a avut ca scop asigurarea și protecția dreptului constituțional al cetățenilor Republicii Moldova la activitatea culturală; stabilirea principiilor de bază ale politicii culturale a statului și a normelor juridice, în baza cărora este asigurată dezvoltarea liberă a culturii. Legea stabilește obligațiile statului, drepturile și libertățile în domeniul culturii, patrimoniul național cultural, statutul oamenilor de creație, organizarea și reglementarea economică a culturii. Prin pre-

zenta Lege, statul își asumă responsabilitatea de elaborare a politicilor culturale, stabilirea priorităților în activitatea culturală, elaborarea și finanțarea programelor de stat privind protecția și dezvoltarea culturii, stabilește direcțiile, formele și modalitățile lor de aplicare, protejează drepturile oamenilor de creație la proprietate intelectuală, apără interesele lor patrimoniale și nepatrimoniale legate de activitatea de creație, asigură accesul liber al cetățenilor [3, p. 38].

De aici rezultă că toate procesele, fenomenele și activitățile culturale din cadrul sistemului referitor la activitatea culturală, la valori și bunuri culturale, necesită o anumită direcționare și dirijare, țin de competența unei anumite politici culturale.

Sintagma „politică culturală” cuprinde ansamblul mecanismelor de conducere și ghidare – reguli, măsuri și mijloace – concepute și utilizate pentru atingerea scopurilor de dezvoltare culturală. Noțiunea de politică culturală s-a modificat de-a lungul timpului în dependență de schimbarea rolului culturii în societate și a modului de abordare. Politicile culturale diferă de la stat la stat, însă, există instrumentar și trăsături comune, în baza cărora putem distinge o clasificare a șase modele de politică culturală, cum ar fi: modelul birocratic de stat, modelul parțial de stat, modelul liberal, modelul educativ de stat, modelul național-emanipat și modelul economiei în tranziție.

La nivelul reprezentărilor științifice contemporane despre esența culturii, a determinării scopurilor și sarcinilor prioritare ale politicii culturale din cadrul unei societăți, culturii îi revine rolul unui mecanism, care este implicat în realizarea unor astfel de funcții, precum:

- generalizarea experienței istorice a existenței societății;
- acumularea acestei experiențe în formă de sistem al orientărilor valorice;
- exprimarea acestor orientări valorice în cadrul relațiilor sociale și comunicative;
- dirijarea practică a vieții sociale prin intermediul normelor socioculturale (bazate pe orientările valorice), colective și individuale;
- evidențierea și interpretarea semnelor distinctive și a particularităților lor specifice sub formă de chipuri de identitate (reprezentări subiective ale societății despre sine, particularitățile sale, istoria și particularitățile sale culturale ș.a.) și a reproducerii lor în tehnologii și produse în cadrul diverselor genuri de activitate culturală.

Instrumentarul culturii folosit în realizarea acestor funcții este foarte larg – învățământul, educația, științele filosofice, sociale și umanistice, religia, creația artistică, editarea de cărți, activitatea bibliotecilor și a muzeelor, ideologia și propaganda, activitatea normelor politice și juridice, stereotipuri comportamentale ale conștiinței – etice, etnice, sociale și religioase, miturile și zvonurile, morala, priorități estetice, moda și alte forme ale activității sociale, care formează o totalitate socială diferențiată a modului de viață a unui popor dintr-o anumită epocă.

UNESCO definește politica culturală ca pe o totalitate de acțiuni gândite și conștiente (sau lipsa de acțiuni) orientate spre realizarea unor scopuri definite, prin intermediul folosirii optime a tuturor resurselor fizice și spirituale de care dispune societatea în timpul dat.

În cazul Republicii Moldova, lipsa unor scopuri clar definite pe termen mediu și lung la nivel de stat poate fi interpretată ca o strategie în sine. Dintre cele șase modele de politică culturală existente, Republica Moldova se încadrează mai degrabă în două dintre ele:

1. Modelul național-emanipat, care este caracteristic mai multor țări în curs de dezvoltare, a cărui distincție principală este dezvoltarea și păstrarea identității culturale care era neglijată în perioada dominației coloniale sau a unui regim autoritar. Acest model se caracterizează prin manifestări naționaliste și șovine în cultură, decizia de valorile create în trecut, neglijarea culturii minorităților naționale, reprimarea culturii experimentale și alternative.

2. Modelul economiei în tranziție în care politica culturală a statului depinde de politica și sistemul de organizare a instituțiilor culturale din trecut, însă este orientată spre funcționare în condițiile economiei de piață. Acestui model îi este caracteristic sistemul politic instabil, probleme moștenite din trecut, lipsa relațiilor de piață, creșterea conștiinței naționale, iar managementul cultural și pregătirea

profesională a cadrelor sunt considerate probleme secundare.

După criteriul de finanțare a culturii de către stat, Republicii Moldova îi poate fi atribuit modelul de finanțare de tip „patron”, în care Guvernul și Ministerul Culturii decid pentru ce, cât și cui vor fi alocate fondurile (după decizia politică a guvernului și parlamentului a sumei alocate pentru cultură din bugetul național).

Factorul politic în domeniul politicilor culturale din Republica Moldova este, de asemenea, un „produs” moștenit din sistemul centralizat sovietic în care statul deținea toate mijloacele de producere și distribuție a produsului cultural, utilizându-l în scopuri propagandistice și control al maselor prin cultură. Monitorizarea și evaluarea transparenței ei financiare în domeniul culturii de către societatea civilă ar contribui la calitatea și eficiența implementării politicilor culturale, ar limita factorul politic și ar diminua corupția în sectorul cultural. Fără un parteneriat strategic între guvern, parlament, sectorul cultural specializat și societatea civilă, orice politică culturală este insuficientă, lipsită de viziune, promovează autoizolarea, marginalizează elitele și încurajează fenomenele sectare în cultură [4, p. 29-44].

Printre ultimele programe culturale de amploare de nivel național, organizate și desfășurate la inițiativa guvernului, dar care nu și-au atins obiectivele scontate, pot fi numite: programul „Satul moldovenesc”, proiectul guvernului pentru anii 2005-2009 „Modernizarea țării – bunăstarea poporului”, proiectul cultural „Caravela culturii”, care, din start, s-au înscris ca niște acțiuni culturale de lungă durată, dar fără a se înscrie în strategia sistemului cultural ca parte componentă a politicii culturale din Republica Moldova. Ultimul proiect de menire culturală și asistență socială a fost cel al Fondului de Investiții Sociale din Moldova (FISM), destinat dezvoltării rurale pe anii 2008-2011, care a fost conceput ca un mecanism de însușire a noilor principii de guvernare locală, menite să asigure: implicarea populației în procesul de luare a deciziilor; modalități de identificare a problemelor prioritare; planificarea strategică; monitorizarea implementării proiectelor și a mijloacelor financiare; menținerea și asigurarea durabilității obiectelor renovate; managementul financiar; dezvoltarea instituțională a administrației publice locale și a organizațiilor neguvernamentale. Prin intermediul acestui fond au fost renovate și reparate zeci de instituții culturale rurale.

Ministerul Culturii s-a axat și pe realizarea obiectivelor prioritare ale Programului de activitate al Guvernului Republicii Moldova „Integrarea Europeană: Libertate, Democrație, Bunăstare 2011-2015”, în șirul cărora s-au înscris:

- dezvoltarea artei contemporane ca mijloc de promovare și afirmare a culturii naționale, atât pe plan intern cât și pe plan internațional;
- restabilirea activității și infrastructurii culturale, în special, în zonele rurale;
- finanțarea activităților culturale în conformitate cu prioritățile stabilite și pe bază de proiecte;
- promovarea culturii ca factor primordial al păstrării și dezvoltării identității naționale;
- promovarea valorilor culturale naționale ca parte componentă a patrimoniului cultural european.

La sfârșitul anului 2012, Ministerul Culturii a demarat dezbaterile publice pe marginea proiectului „Strategii de dezvoltare a culturii pentru perioada 2013-2020 „Cultura XXI/20”, scopul căruia constă în asigurarea unui mediu cultural durabil în Republica Moldova prin crearea unui sistem modern de conservare și punere în valoare a patrimoniului cultural, promovarea creativității artistice contemporane și a industriilor culturale, a diversității culturale și a dialogului, modernizarea instituțiilor de cultură și a managementului cultural, instituirea sistemului transparent și participativ de administrare și monitorizare a procesului cultural.

În anul 2008, în secția Sociologie a Institutului de Filozofie, Sociologie și Științe Politice al Academiei de Științe a Moldovei a fost realizat sondajul sociologic *Probleme și oportunități ale culturii*

din Republica Moldova.¹ La una din întrebările chestionarului: „Cum apreciați politica în domeniul culturii desfășurate în ultimii ani?”, răspunsurile respondenților au fost următoarele: politica culturală a fost apreciată pozitiv doar de către 7,3% din numărul respondenților, 21,8% au apreciat politica culturală mai degrabă pozitiv decât negativ, 33,3% au apreciat-o mai degrabă negativ decât pozitiv, iar 21,3% au apreciat-o negativ, 16,4% au arătat ca le este greu să se aprecieze cu un răspuns definit. Datele sondajului denotă că mai mult de jumătate din respondenți apreciază negativ desfășurarea politicii culturale în Republica Moldova.

În cadrul aceluiași sondaj au fost antrenați 55 de experți ce activează în domeniul culturii,

31 dintre care activează mai mult de 20 ani. Printre experții intervievați au fost 16 șefi ai secțiilor raionale de cultura, 14 șefi ai bibliotecilor raionale, 10 profesori ai Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice, 20 de specialiști din domeniul culturii ce activează în cadrul Academiei de Științe a Moldovei. La întrebarea: „Cum apreciați schimbările produse în sferile culturii?”, rezultatele răspunsurilor sunt relatate în Tabelul 1.

Grupul de experți în număr de 13-19 persoane atestă o mișcare spre îmbunătățirea situației.

Tabelul 1. Aprecierile experților privind schimbările din sfera culturii

Nr.	Sferele culturii spirituale în:	Se îmbunătățește	Nu se schimbă	Se înrăutățește	Mi-i greu să răspund
1.	Învățământ	13	18	16	8
2.	Literatură	14	20	11	10
3.	Teatru	13	19	15	8
4.	Cinematografie	3	7	30	15
5.	Muzică	17	22	8	8
6.	Pictură	19	14	6	16
7.	Sport	13	15	10	7

Sursa: Sondaj sociologic național *Probleme și oportunități ale culturii din Republica Moldova*, realizat în lunile octombrie-noiembrie, 2008, la Institutul de Filosofie, Sociologie și Științe Politice al AȘM.

Din datele Tabelului 1 putem observa că, în majoritatea sferelor culturii se produc unele schimbări, dar asupra situației din cinematografia autohtonă se pronunță doar trei experți. Mai mult ca atât, 30 dintre experți susțin că situația din cinematografie se înrăutățește, iar cei mai mulți la număr dintre experți (19) apreciază schimbările spre bine în sfera picturii.

Schimbările care au survenit în sferele sociopolitice și economice la finele anilor '90 au adus remanieri cardinale în activitatea instituțiilor culturale publice din Republica Moldova.

Artele interpretative. Actualmente, în Republica Moldova activează 16 teatre dramatice, muzicale și de comedie, 3 teatre pentru copii și tineret, Teatrul de Operă și Balet, organizații concertistice – Filarmonica de Stat, Sala cu Orgă, Palatul Național „Nicolae Sulac”, colective artistice (orchestre simfonice – 2, orchestră mixtă – 1, orchestră de cameră – 1), o rețea de instituții de învățământ muzical general (școli muzicale pentru copii) și profesionist (Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice, Școală Medie Specială de Muzică, Colegiul de Muzică „Ștefan Neaga”).

Lipsa atenției și a grijii din partea puterii de guvernământ din ultimele două decenii față de întreg sistemul cultural din republică a afectat activitatea artelor interpretative. Ca rezultat, o mare parte a specialiștilor din acest domeniu au migrat masiv în alte domenii de activitate sau în alte țări. Sistemul de finanțare al instituțiilor de cultură este sub orice limită și nu este transparent. Conducătorii instituțiilor din domeniul dat nu au studii manageriale (adesea, nici în domeniu), care i-ar reorienta la cerințele noi ale timpului, în promovarea produsului cultural. Salariile mici (circa 800 lei) pentru

1 *Probleme și oportunități ale culturii din Republica Moldova*. Sondaj sociologic național realizat în lunile octombrie-noiembrie, 2008, la Institutul de Filosofie, Sociologie și Științe Politice AȘM.

specialiștii în domeniu creează o criză cronică a cadrelor.

Artele vizuale. Din rețeaua de instituții în domeniul artelor vizuale fac parte: secțiile „Arta plastică” și „Artele decorative, arhitectură și design” din cadrul Institutului Patrimoniului Cultural al AȘM, Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice, Facultatea de Pictură și Grafică a Universității Pedagogice „Ion Creangă”, Colegiul de Arte Plastice „Alexandru Plămădeală”, Liceul de Arte Plastice „Igor Vieru” ș.a.

În acest domeniu mai activează și câteva organizații nonguvernamentale: Uniunea Artiștilor Plastici, KSAK, ARS DOR, Papyrus-Art, MART, Galeria de Artă „C. Brâncuși” etc.

Republica Moldova dispune de o piață foarte mică de desfacere pentru creațiile artiștilor plastici, aceștia fiind impuși să caute soluții pentru promovarea operelor de artă în afara Republicii Moldova, ceea ce generează migrarea lor peste hotarele țării. Artiștii duc lipsă acută de ateliere pentru activitate creativă. Uniunea Artiștilor Plastici, fiind total dependentă de finanțarea oferită de Ministerul Culturii, este inaptă de a soluționa problemele majore ale membrilor săi, dar care totuși organizează diverse programe naționale și internaționale – expoziții jubiliare, personale a tinerilor pictori, bienale internaționale de pictură, de artă decorativă, de gravură etc.

Televiziunea și radioul. În Republica Moldova activează circa 190 de studiouri TV și 42 de stații radio. Legea Audiovizualului și deciziile Consiliului obligă fiecare canal să emită, cel puțin, 80% din volumul emisiunilor în limba de stat, 20 la sută muzică autohtonă din totalul emisiunilor muzicale, până la 30% de emisiuni cu tematică culturală și educațională. Există o influență puternică a „factorului rus” pe piața mediatică a Republicii Moldova, care promovează cultura și valorile acestei minorități etnice. Programele posturilor TV din republică nu fac față concurenței cu cele ale posturilor din România și Rusia. Doar un singur post de radio – „Radio Moldova”, iar dintre cele 3 rețele naționale TV numai „Moldova1” au acoperire națională.

Datele Barometrului de opinie publică arată, ca aproape jumătate din populație (48%) consideră că mass-media din Moldova nu este liberă să prezinte știri și comentarii fără cenzură din partea guvernului, iar 65% din populație nu se simte liberă să critice deschis guvernarea. Conform datelor sociologice pentru 88% din populația Republicii Moldova, principala sursă de informare este televiziunea, aceasta fiind sursa în care 55% din populație are cea mai mare încredere. De aici se cere concluzia, că comentariile masive și părtinitoare a evenimentelor din 6-7 aprilie curent furnizate de „Moldova 1”, practic, și-au făcut misia dorită de partidul de guvernământ. Ca rezultat, cea mai mare parte din populația rurală deține doar informația în care este cointerestat partidul de guvernământ.

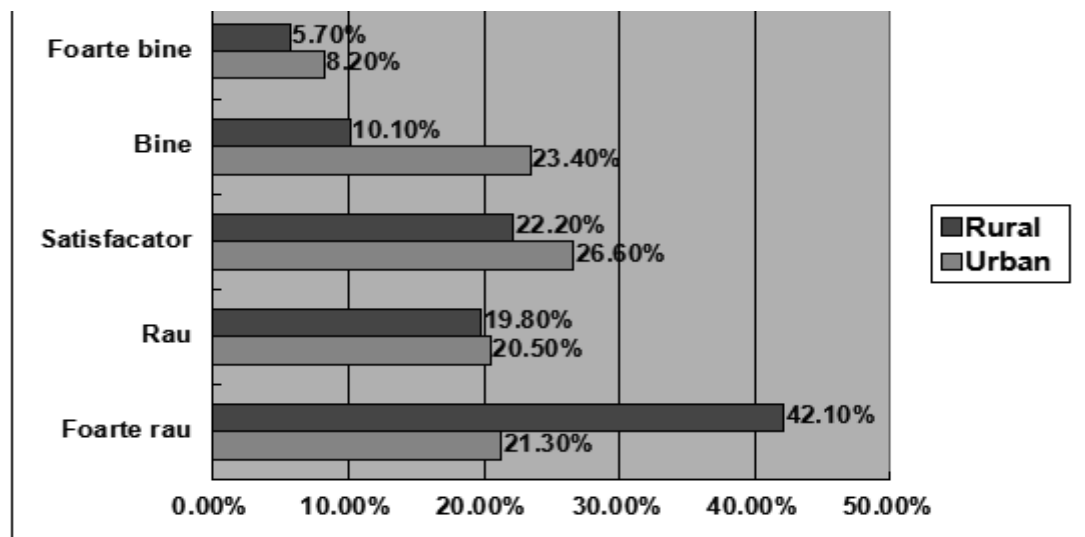
Casele de cultură. Cea mai afectată verigă din sistemul cultural al Republicii Moldova o constituie casele de cultură. Astăzi doar 1223 de case de cultură continuă să activeze (în condițiile propuse de politica culturală), dintre care doar 476 (37%) sunt în stare tehnică satisfăcătoare, 665 (53%) de clădiri necesită reparații capitale, iar 108 de edificii au ajuns într-o stare avariată. Anume în casele de cultură, până la anii nouăzeci, se dezvoltă creativitatea interpretativă, teatrală, coregrafică și muzicală. Marea majoritate a artiștilor autohtoni și-au început activitatea artistică anume în incinta caselor de cultură, a căror spectre de activitate au fost foarte diverse și multifuncționale. Actualmente, principalul rol în asigurarea activității caselor de cultură revine primăriilor locale și, respectiv, primarului, deoarece casele de cultură se află la balanța primăriilor.

Rezultatele cercetării sociologice naționale ce ține de stratificarea socio-culturală efectuată pe un eșantion de 1200 respondenți în comunitățile rurale și urbane atestă despre insuficiența activității instituțiilor culturale. Astfel, circa 62% dintre respondenții comunităților rurale și 42% ai celor din comunitățile urbane atestă activitatea rea și foarte rea a instituțiilor de cultură din comunitățile lor. Doar 16% dintre respondenții din comunitățile rurale apreciază activitatea lor cu calificativele „bine” și „foarte bine”. Desigur, situația activității acestor instituții din comunitățile urbane este mai bună la dublu – 32% (Fig. 1).

Ca rezultat, activitatea caselor de cultură se ciocnește de 2 tipuri de probleme:

- insuficiența finanțării: bugetele comunității sunt foarte mici, iar alocațiile de la bugetul național sunt nesemnificative sau lipsesc totalmente;
- reprezentanții puterii locale, primarii și consilierii, deseori, nu conștientizează rolul și necesitatea activităților culturale în viața comunității, redirectionând fondurile destinate culturii pentru alte necesități.

Figura 1. Aprecierile centrelor de divertisment și a caselor de cultură rurale și urbane

Sursa: Sondaj sociologic național *Probleme și oportunități ale culturii din Republica Moldova*, realizat în lunile octombrie-noiembrie, 2008, la Institutul de Filozofie, Sociologie și Științe Politice al AȘM.

În cadrul aceluiași sondaj sociologic *Probleme și oportunități ale culturii din Republica Moldova* pentru a afla regularitatea frecventării așezămintelor culturale a respondenților le-am adresat întrebarea: „Cât de regulat mergeți în următoarele așezăminte culturale?”

Răspunsurile respondenților la această întrebare (Tabelul 1) denotă frecvența foarte joasă a așezămintelor culturale. Cei mai mulți respondenți (7,1%) frecventează săptămânal discotecile, după care urmează centrele fitness (6,0%), 4,9% frecventează diverse cluburi, iar numărul celor care frecventează săptămânal casele de cultură este doar de 2,7%. Din când în când sunt frecventate muzeele (52,9%), sălile de concert (52,0%), cinematografele (46,7%), casele de cultură (43,3%). Cazinourile nu sunt frecventate și sunt ignorate definitiv de către 94,0% din totalul respondenților.

Tabelul 1. Regularitatea frecventării edificiilor culturale (%)

Nr.	Edificii culturale	Săptămânal	Lunar	Din când în când	Nu merg deloc
1.	Cinematografe	0,9	5,3	46,7	47,1
2.	Teatre	1,3	4,5	42,7	51,5
3.	Săli de concerte	0,4	6,2	52,0	41,5
4.	Muzee	0,4	2,9	52,9	43,8
5.	Expoziții	0,4	5,3	38,4	55,8
6.	Palate de cultură	0,9	3,3	35,5	61,9
7.	Case de cultură	2,7	7,5	43,3	46,5
8.	Cluburi	4,9	14,0	26,0	54,9
9.	Centre fitness	6,0	4,7	11,3	77,0
10.	Cazinouri	1,8	4,2	0	94,0
11.	Discoteci	7,1	11,2	26,8	55,0

Sursa: Cercetare sociologică națională a comunităților rurale (mai-iulie 2012) și a comunităților urbane (octombrie 2013) din Republica Moldova, realizată de Secția Sociologie a IIEȘP al AȘM.

În momentul destrămării imperiului sovietic și a declanșării etapei de tranziție, de rând cu multe schimbări structurale, economice și politice, are loc și o trezire a conștiinței naționale a populației din Republica Moldova. Fenomenul se face simțit, mai ales, prin intermediul formațiilor folclorice și artistice, care au apărut aproape în toate localitățile din țară. Acest lucru îl demonstrează datele statistice din tabelul nr. 2. Datele statistice din anii '90 nu dețin informații despre eșalonarea formațiilor de copii și adulți, ai numărului de participanți cu astfel de genuri și categorii de formații artistice, catalogând doar numărul total de formații și participanți.

Analizând datele din acest tabel observăm că numărul formațiilor artistice din anul 1990 este de 7293, iar al formațiilor folclorice și artistice din anul 2012 este 7341, ceea ce este cu 48 de formații mai mult. Este o creștere, dar o creștere nu atât de semnificativă. Cu totul altul este tabloul numărului de participanți ai acestor formații din acești ani. Astfel, numărul de 16700 participanți ai formațiilor artistice din anul 1990 se mărește în anul 2012 aproape de șapte ori – 116253 de participanți. Iată acest indicator și ne vorbește despre trezirea conștiinței naționale, al interesului față de limba strămoșilor, istorie, cultură, datini, obiceiuri și tradiții.

Instituțiile rurale abilitate de a fi preocupate de vitalizarea vieții spirituale și culturale a comunităților rurale sunt cluburile/căminele și casele de cultură, bibliotecile publice, instituțiile religioase și puținele muzee istorice din unele localități, aflate pe deplin în subvenționarea, susținerea și dirijarea administrațiilor publice locale.

Tabelul 2. Dinamica instituțiilor culturale în Republica Moldova, în perioada 1990-2012

Nr.	Instituții culturale	Anul 1990	Anul 2012	1990/2012
1.	Cluburi/case de cultură	1790	1231	-562
2.	Formații artistice	7.293	7.341	+48
3.	Participanți, mii	16.700	116.253	+99553
4.	Biblioteci	2079	1364	-715
5.	Utilizatori, mii	1.757 mii	921.400mii	-835.600 mii
6.	Muzee	158	92	-64
7.	Instituții de învățământ artistic extrașcolar	138	109	-29
8.	Participanți, mii	31500 elevi	17236 elevi	-14264
9.	Librării	Circa 1000	77,5	-982,5

Sursa: *Anuar statistic al Republicii Moldova*, 1990; 2012.

Din punct de vedere al amplasării geografice teritoriale, raioanele de nord ale Republicii Moldova sunt mai dezvoltate atât din punct de vedere economic cât și al bunăstării populației față de raioanele din centrul și sudul Republicii Moldova. După cum ne relatează aceleași date din tabelul 2, în anul 1990 pe întreg teritoriul Republicii Moldova activau 1790 cluburi și case de cultură, iar pentru anul 2012 sunt incluse în datele statistice ca existente 1231, ceea ce este mai puțin cu 559 de instituții culturale. De aici apare o tristă concluzie – peste 550 de localități rurale (câteva din ele sunt din mediul urban) au rămas fără principalul edificiu al culturii din spațiul rural [5].

Până la destrămarea imperiului sovietic, magazinele de cărți – librăriile erau o parte componentă a spectrului cultural din fiecare comunitate rurală. Datele din tabelul nr. 2 ne demonstrează foarte elocvent starea lucrurilor din aceste instituții culturale. Datele statistice ale perioadei anilor '90 nu relevă catalogarea numărului de librării prezente pe teritoriul Republicii Moldova și ne limităm la o cifră aproximativă de circa 1000 de librării. Conform datelor statistice ale anului 2012 au rămas să funcționeze doar 70 de librării, dintre care doar 7,5 librării sunt instituții de stat, iar celelalte peste 60 de librării au devenit instituții private – rezultat al privatizării în masă a patrimoniului cultural din

anii '90².

Statul nu are o politică de dezvoltare și reorganizare a caselor de cultură, iar unele reforme rău administrate și lipsa finanțelor au dus la distrugerea multor case de cultură. Problema actuală este retragerea din activitatea caselor de cultură a specialiștilor calificați. Casele de cultură din sate sunt astăzi în subordonarea primăriilor și consiliilor locale. Fiind subdiviziuni ale administrațiilor locale, casele de cultură, în majoritatea cazurilor, nu sunt persoane juridice. În procesul de transmitere a caselor de cultură la balanța administrațiilor locale nu s-a ținut cont de posibilitățile acestor comunități de a întreține activitatea acestor edificii culturale. Casele de cultură au fost și ar trebui să rămână în continuare principala instituție de promovare și organizare a activităților culturale în satele din Republica Moldova. Pentru aceasta este nevoie de implementarea unor anumite renovări, printre care:

- nivelul raional trebuie să devină o verigă importantă în gestionarea procesului cultural în țară;
- dotarea caselor de cultură cu centre de informatizare și conectarea lor la resursele Internetului;
- participarea statului în problema protecției sociale și a integrării tinerilor specialiști în domeniu, în special de la sate;
- crearea sau relansarea unor spații pentru expoziții, prezentări de carte, discuri și alte evenimente culturale în localitățile rurale;
- organizarea anuală a unor concursuri de creație, crearea unui fond de premii și burse;
- lansarea proiectelor și subproiectelor culturale pentru localitățile rurale; diversificarea și decentralizarea proiectelor de la centru spre regiuni;
- pentru eficientizarea activității caselor de cultură și a căminelor culturale, în ideea dezvoltării patrimoniului cultural local, se impune o colaborare strânsă cu școlile locale. Anume în cadrul acestor instituții culturale pot fi întreținute ansamblurile școlare, formațiunile școlare, colectivele de artă amatoricească etc.

Dacă aspirațiile de a ne încadra în spațiul european sunt veridice și nu efemere, atunci s-ar putea de preluat și de ajustat în contextul politicilor culturale moldovenești niște repere ale politicii culturale a Uniunii Europene. Există o practică de două decenii la nivel european în această direcție (de exemplu, prin Politicile Culturale pentru dezvoltare ale UNESCO, 1998).

Politica culturală ar trebui să țină în vizorul ei și o diversitate a industriilor culturale. Din păcate, printre domeniile de bază ale industriilor culturale în Republica Moldova pot fi evidențiate: televiziunea și radioul, producerea și distribuția filmelor, editarea și realizarea cărților, publicitatea, presa, meșteșugurile populare, show-bussinesul.

Perioada de tranziție a distorsionat valorile fundamentale care stăteau la baza regulilor de comportament în societate, a raporturilor dintre oameni, a raporturilor acestora la comunitate, ale statului față de cetățean. Cetățeanul a confundat rapid democrația cu anarhia și trecerea la economia de piață cu oportunitatea de înavuțire cu orice preț. Alăturat acestui context, bombardamentul mediatic îndepărtează individul de valorile sale, acesta însușindu-și false valori, modele de repere de comportament, fapt ce distorsionează, printre altele, sentimentul de apartenență la o viață culturală comună și la identificarea cu comunitatea în care trăiește.

În fața acestor provocări, autoritatea publică, uneori, fragilă și, în plus, contestată de cetățean, alături, indiferentă sau opresivă, ar trebui să fie în măsură să construiască mecanisme care să protejeze și să încurajeze păstrarea și dezvoltarea unei vieți culturale de calitate.

Din păcate, planificarea strategică a domeniului cultural în țările aflate în tranziție este un proces ignorat, fie din motive legate de necunoașterea metodologiei de lucru, fie din dorința de a lăsa lucrurile la voia întâmplării, astfel încât gestionarea sferei culturale să fie realizată în exclusivitate după bunul plac și interesul unor factori politici și administrativi, decidenți ai momentului. Procesul de planificare implică *partajarea puterii* prin implicarea tuturor grupelor de interese, putere ce este încă percepută ca

2 Cercetare sociologică națională a comunităților rurale (mai-iulie 2012) și a comunităților urbane (octombrie 2013) din Republica Moldova, realizată de Secția Sociologie a IIESP al AȘM.

fiind apanajul decidenților politici [6].

Planificarea strategică ar putea fi o modalitate de lucru pentru administrarea publică și care ar putea aduce beneficii și ar putea rezolva un întreg set de provocări identificate prin:

- modernizarea gestionării domeniului cultural în vederea alinierii la nivelul standardelor internaționale;

- aplicarea procesului strategic care satisface condițiile impuse fie de lege, fie de alte organizații internaționale, privind introducerea transparenței, negocierii și dialogului în inițierea și implementarea politicilor publice locale și naționale;

- controlul utilizării banilor publici, prin care să se demonstreze faptul că nevoile culturale ale zonei au fost îndeplinite într-un mod eficient și echitabil.

În țările în curs de tranziție nevoia de modernizare a actului de guvernare, intenția de integrare în Uniunea Europeană și provocările globalizării – uniformizarea consumului cultural, enclavizarea unor grupe de populație și ghettoizarea urbanului – sunt factori ce vor determina certe schimbări de atitudine ale autorităților publice centrale și locale privind locul și rolul culturii în dezvoltarea societății viitoare.

Pentru a înțelege politica culturală europeană trebuie să ținem cont de influența majoră pe care au avut-o asupra ei principiile cu care guvernează statul, cum ar fi: artă pentru toți, asigurarea unei vieți culturale diverse și de calitate, promovarea identității culturale, respectarea diversității culturale, susținerea creativității, stimularea participării, descentralizarea și democratizarea culturii.

Anume acești pași ne-ar duce la asumarea culturii ca un factor central al dezvoltării sociale și la responsabilitatea măsurării aportului social al actului cultural ca un factor cheie de evaluare. Numai că, la ora actuală, acest parametru este, practic, inexistent în evaluarea actului cultural moldovenesc.

Managementul culturii în Republica Moldova trebuie să înceapă cu recunoașterea necesității de a redefini, de a reconcepe termenul de cultură. A privi cultura doar din punct de vedere umanist (concretizându-se în artefacte culturale), făcând abstracție de latura antropologică a acesteia (de procese care definesc moduri de viață sau sisteme de valori), înseamnă a recunoaște incapacitatea explicării dezvoltării sociale pe care cultura o generează. Această înțelegere trunchiată, ce poate reprezenta cultura într-o societate, generează demotivația sferei politice în a susține „cultura pentru cultură” și impunerea contribuitorului cultural da a fi lăsat să funcționeze la cote de avariere.

În rezultat, într-o pierdere enormă se află întreaga societate, care e nevoită să bată pasul pe loc. Productivitatea în Republica Moldova se află sub orice limită. Apare întrebarea: ce are productivitatea cu cultura? Comunicarea Comisiei Europene „O agendă europeană pentru cultură într-o lume în curs de globalizare” (2007) stă la baza inovației, a creșterii și continuării productivității, generării de valori și a creșterii economice. Eroarea de conceptualizare – viziunea îngustă asupra culturii – duce la eroarea de operaționalizare – de definire a indicatorilor prin care se stabilește valoarea actului cultural.

În concluzie, menționăm că se impune lărgirea cadrului conceptual al accepțiunii culturii – un complex de atribute spirituale, rituale, materiale, intelectuale și emoționale care caracterizează o societate sau un grup social și care include nu doar artele și literatura, dar și moduri de viață, drepturi fundamentale ale individului, sisteme de valori, tradiții și crezuri. Pentru aceasta se cere ca Ministerul Culturii să se orienteze spre reformare și să iasă din autoizolare prin: depolitizarea culturii, asigurarea transparenței deciziilor luate de stat; dezbateri publice privitor la reforme legislative și strategii de dezvoltare, asigurarea libertății de creație, autonomia creatorului, egalitatea oportunităților; depolitizarea problemei dublei identități român-moldovean, ce are un impact negativ în evoluția culturii, trecerea de la confruntare la dialog între sectorul civil și factorii de decizie în domeniul culturii.

Cultura este cea care dă liantul european și poate menține o unitate durabilă într-o atât de vastă diversitate. În acest context, este evident rolul pe care îl deține cultura în evoluția spirituală a fiecărui popor, în parte a cetățenilor Republicii Moldova.

Referințe bibliografice

1. GUSTI, D. *Opere vol. III, Partea I. Texte stabilite, note și comentarii* (de prof. univ. dr. Bădina, Ovidiu și Neamțu, Octavian). București: Editura Academiei Române, 1970.
2. *Constituția Republicii Moldova*. Chișinău, 1994.
3. Legea culturii nr.413-XIV din 27.05.99. **În:** *Monitorul Oficial*, Nr. 83-86 ,art. Nr. 401 din 05.08.1999.
4. *Politicile culturale locale ca stimulent al schimbării*. Chișinău: Arc, 2011.
5. *Anuarul statistic al Republicii Moldova*, ediția 2012.
6. *Politica culturală a Republicii Moldova: de la schimbări la reforme și viabilitate. Raport final*. Chișinău: Fundația Soros Moldova, 2007.